
ზურაბ ზანგურაშვილი,
საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა
და კინოს სახელმწიფო უნივერსიტეტის
დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

რეზიუმე

ნაშრომი ეხება როგორც კულტურულ ტურიზმს, მის განვითარებას, პერსპექტივას და მნიშვნელობას საქართველოში, ასევე ქართველთა ეთნოლოგიურ წარმომავლობას და ეთნოგრაფიული მუზეუმების როლს ტურიზმის განვითარებაში. კვლევის მიზანია შეისწავლოს ქართული კულტურული ღირშესანიშნავი ადგილების მდებარეობა საქართველოში და მათი მნიშვნელობა ქვეყნის ტურიზმის განვითარებაში.

ნაშრომში განხილულია ტურიზმის როლი 21-ე საუკუნეში, სადაც წარმოდგენილია კულტურული არსი, მნიშვნელობა და ტურიზმის განვითარების ძირითადი მიმართულებები. ნაჩვენებია ტურიზმის განვითარებაში კულტურული მემკვიდრეობის როლი საქართველოს იმერეთისა და სვანეთის რეგიონის მაგალითზე, საუბარია ეთნოგრაფიის მნიშვნელობაზე, ასევე ქართველი ხალხის ეთნიკურ ისტორიასა და წარმომავლობაზე, უშუალოდ ტურიზმის მრავალსახეობაზე, ქართულ ტრადიციებზე და ტურისტული ინდუსტრიის მნიშვნელობაზე. წარმოდგენილია ამ საკითხების ერთ-ერთი შეჯამება და ანალიზი.

ეთნოგრაფიული მუზეუმის როლი კულტურულ ტურიზმში (საქართველოს მაგალითზე)

საკვანძო სიტყვები: ეთნოგრაფია, მუზეუმები, კულტურული ტურიზმი

ნაშრომი ეხება როგორც კულტურული ტურიზმს, მის განვითარებას, პერსპექტივას და მნიშვნელობას საქართველოში, ასევე ქართველთა ეთნოლოგიურ წარმომავლობას და ეთნოგრაფიული მუზეუმების როლს ტურიზმის განვითარებაში. კვლევის მიზანია იმერეთისა და სვანეთის რეგიონში კულტურული მემკვიდრეობის ტურიზმის განვითარება და განვითარების პრობლემების შესწავლა,

კულტურული ტურიზმის განვითარებაში ეთნოგრაფიული მუზეუმების როლი, გზების ძიება და სამომავლო განვითარების კონცეპტუალური მოდელის შემუშავება ტურიზმის ინდუსტრიაში. ეთნოგრაფიული მუზეუმები თავისი მრავალდარგობრივი ექსპოზიციებით წარმოგვიდგენენ სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფების მდიდარ და მრავალფეროვან ყოფით მასალებს, სულიერი კულტურის ამსახველ ექსპონატებს. ისინი საშუალებას გვაძლევენ გავიგოთ ეთნიკური ჯგუფების სოციალური ვითარების, რწმენა წარმოდგენების, მეურნეობის სახეების, კულტურის, ხალხური შემოქმედების, ყოფითი საქმიანობის და სხვა საინტერესო საკითხების შესახებ.¹ მხარეთმცოდნეობის მუზეუმებში საბუნებისმეტყველო, ნივთიერი და სულიერი კულტურის, ყოფითი მასალების შეგროვება, დაცვა და მეცნიერული შესწავლა, ექსპონირება და მეცნიერული პროპაგანდის წარმოება ხორციელდება. ძირითადი და მთავარი მხარეთმცოდნეობის მუზეუმის მუშაობაში არის ყოველმხრივი ჩვენება მხარის, ჩვენება მისი ბუნების და საზოგადოების ისტორიული განვითარებისა და ქვეყნის ისტორიასთან დაკავშირებით, როგორც ერთი მთლიანის ნაწილისა. ამას, უპირველესყოვლისა, მუზეუმი თავისი ექსპოზიციით ახერხებს. მხარეთმცოდნეობის მუზეუმის საქმიანობა თავის სამოქმედო ზონაში სისტემატურად კომპლექსური სამეცნიერო ექსპედიციების ჩატარება, დაგროვებითი მუშაობის წარმოებაა, რომლის დროსაც დიდი ყურადღება ეთმობა ძეგლებზე ლეგენდების, გადმოცემების, თქმულებების ჩაწერას. თითოეული მუზეუმი რაიონის ისტორიას ქმნის და წარმოადგენს ადგილის კულტურული მემკვიდრეობის უმნიშვნელოვანეს კერას. ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან შესაძლებელია ვთქვათ, რომ ჩვენი მიზანი უნდა იყოს – პოპულარიზაცია გავუწიოთ მუზეუმებს, რომელთაც საკმაოდ კარგი შეთავაზებები აქვთ ტურისტული სააგენტოებისთვის. ასევე, გავაცნოთ რეგიონში მოქმედ სააგენტოებსა და გიდებს ტურისტული პოტენციალები, რომლებიც საინტერესო იქნება ტურისტებისთვის.

მსოფლიოს მასშტაბით უამრავი სახის მუზეუმი არსებობს, ისინი ინახავენ კაცობრიობისთვის მნიშვნელოვან და უძველესი ხანის ყველაზე ღირებულ მასალებს, რომლებიც კულტურული, პოლიტიკური, რელიგიური და ისტორიული მნიშვნელობის გახლავთ. მაგალითისათვის განვიხილოთ რამდენიმე ტიპის მუზეუმები: არ-

¹ საქართველოში, 2009.

ქელოლოგიური მუზეუმი; არქეოლოგიური ნიმუშები; ხელოვნების მუზეუმები, იგივე სამხატვრო გალერეები, სადაც ეწყობა ფართოდ გავრცელებული ხელოვნების ნიმუშების ჩვენება. აქ თავმოყრილია ისეთი ტიპის ნიმუშები, როგორებიცაა: ფერწერა, ილუსტრაცია, ქანდაკება, ფოტოგრაფია, ნახატები, კერამიკა და სხვა. ენციკლოპედიური მუზეუმები. ასეთი მუზეუმები, როგორც წესი, მომხმარებლებს ძალიან მრავალფეროვან ინფორმაციას აწვდიან უამრავ თემაზე, როგორც ადგილობრივი, ისე გლობალური მასშტაბით. ისტორიული მუზეუმები – ისინი აგროვებენ ობიექტებს და ნიმუშებს, რომლებიც შესაძლოა იყოს არტეფაქტებზე დაფუძნებული, არქეოლოგიური დასკვნებიდან გამომდინარე ან დოკუმენტური სახის.²

სახლ-მუზეუმები – ასეთი ტიპის მუზეუმები ყველაზე გავრცელებულია მსოფლიოში. ასეთები შეიძლება იყოს სახლები, რომლებშიც რაღაც მნიშვნელოვანი მოხდა ან მასში ცხოვრობდა საზოგადოებისთვის მნიშვნელოვანი პერსონა. ასეთ მუზეუმებში ავეჯი თუ სხვა პირადი მოხმარების ნივთები წარმოდგენილია ისეთი სახით, როგორც თავდაპირველად იყო. სამხედრო და ომის მუზეუმები – როგორც წესი, აქ წარმოდგენილია იარაღები, უნიფორმები და ომის ტექნოლოგიები, რომლებიც ასახავს სამხედრო კონფლიქტის ისტორიას კონკრეტული ერის ან ნაციის შესახებ. ბუნების ისტორიის მუზეუმი – ასეთი მუზეუმები სწავლობენ ბუნების ისტორიას და მის ევოლუციას. აქ შეხვდებით ზოოლოგიის, ანთროპოლოგიის, ოკეანოგრაფიის, დინოზავრების ეპოქის და მათთან დაკავშირებულ მასალებს. აქ წარმოდგენილია ფლორისა და ფაუნის ნიმუშები.

საინტერესოა განვიხილოთ ტურიზმის განვითარებაში კულტურული მემკვიდრეობის როლი საქართველოს რეგიონებში. იმერეთის რეგიონიდან გამოვყოთ რამდენიმე ტურისტულად მიმზიდველი ადგილი. წყალტუბოს რაიონი გამოირჩევა მთავორიანი ლანდშაფტით, ტყისა და მთის მასივებით, მდიდარი ფლორითა და ფაუნით, ნაკრძალითა და გამოქვაბულებით. რაიონში შესაძლებელია განვითარდეს სამთო საცხენოსნო, სამთო ქვეითი და ეკოტურიზმი. კარსტული გამოქვაბულების დიდი არჩევანი კარგ შესაძლებლობას იძლევა სპელეო-ტურიზმის განვითარებისათვის. ხარაგაულის რაიონი წარმოდგენილია ტურიზმის განვითარებისათვის უმდიდრესი რესურსით. უმთავრესი ობიექტი ბორჯომ-ხა-

² საქართველოს, 2006.

რაგაულის ეროვნული პარკია. პარკის ტერიტორიით იწყება საქართველოში ქრისტიანული რელიგიის შემოსვლა. აქ ქადაგებდა ქრისტიანულ რელიგიას ანდრია პირველწოდებული, რასაც ყველაზე მაღალ მთაზე აღმართული რკინის ჯვარი მოწმობს. ხარაგაულის რაიონი იმერეთის ერთ-ერთი უმდიდრესი საკურორტო ზონაა. კურორტ „ნუნისის“ მინერალური წყალი კურნავს კანის დაავადებებს, შესანიშნავი ჰავაა ბრონქიალური ასთმის სამკურნალოდ და სხვა. აქვეა მინერალური წყალი „ზვარე“.³ ვანის რაიონი, ანტიკური კოლხეთის ნაქალაქარი, ცნობილია არქეოლოგიური მუზეუმითა და არქეოლოგიური გათხრებით (რომელმაც დაადასტურა არგონავტების ცნობილი ისტორიის რეალობა ძველ კოლხეთში) და დიდი ქართველი პოეტის გალაკტიონ და ტიცვიან ტაბიძეების სახლ-მუზეუმებით. რეგიონი მდიდარია ისტორიული და ბუნებრივი ძეგლებით. საკურორტო დარგი წარმოდგენილია კურორტებით „სულორი“ და „ამაღლება“, მინერალური წყლებით, ულამაზესი მთის ლანდშაფტით, მდიდარი ფლორითა და ფაუნით. ტყიბულის რაიონის ტურისტული და საკურორტო პოტენციალი წარმოდგენილია – კურორტების სოჩხეთის, საწირის, ცხრაჯვარის, ხრესილის დასასვენებელი კომპლექსებით, ორი წყალსაცავით, რომლებიც იშვიათი სილამაზით გამოირჩევიან და კარგ შესაძლებლობას აძლევენ რაიონს საწყალოსნო და სათევზაო ტურიზმის განვითარებისათვის. ტყიბულის რაიონი მდიდარია ისტორიული ძეგლებით, კერძოდ, გელათის სამონასტრო კომპლექსი (XII), მოწამეთას მონასტერი (VIII-XI) და სხვა. სამტრედიის რაიონში მდებარეობს ოფეთის მე-11 საუკუნის მთავარანგელოზის, საჯავახოს შუა საუკუნის ღვთისმშობლის ეკლესიები, თამარ მეფის ციხე – სიმაგრე სოფელ ტოლებში. სამტრედიაში შესაძლებელია ტურიზმის ისეთი სახეების განვითარება, როგორებიცაა: აგროტურიზმი, საწყალოსნო, სამთო, ქვეითი და საცხენოსნო, ეკოტურიზმი, ღვინისა და სამზარეულოს ტურები და სხვა. კულტურა – გაერთიანებული საქართველოს დედაქალაქი, ეროვნული კულტურისა და განათლების კერად წოდებული ქუთაისი საუკუნეების მანძილზე ქმნიდა და აყალიბებდა ქართულ ეროვნულ ცნობიერებას. იყო მინოსი კრეტაზე და აიეტი ქუთაისში, არგონავტები და სახელგანთქმული ოქროს საწმისი, სწორედ ამ დროიდან დღემდე ქუთაისი ინარჩუნებს თავის ეროვნულ კულტურულ და პოლიტიკურ მნიშვნელობას საქართველოს

³ ვადაჭკორია, უშვერიძე, ჯალიაშვილი, 1982.

ისტორიაში. ქუთაისში ტრადიციების და თანამედროვეობის შეხამება ყოველთვის საინტერესოდ ვლინდებოდა. აკაკი წერეთელი, დავით კლდიაშვილი, ნიკო ნიკოლაძე, შალვა დადიანი, სიმბოლისტური ჯგუფი „ცისფერყანწელები“. მიგვაჩნია, რომ იმერეთის გეოგრაფიული მდებარეობა, ისტორიულ-კულტურული და ბუნებრივი ძეგლები, იმერული სტუმარ-მასპინძლობის ტრადიცია, ხელოვნება და კულტურა უნიკალური წინაპირობაა კულტურული მემკვიდრეობის ტურიზმის განვითარებისათვის.⁴

მიმოვიხილოთ ეთნოგრაფია და ეთნოგრაფიული მუზეუმების მნიშვნელობა კულტურულ ტურიზმში. ქართულ ეთნოლოგიურ მეცნიერებას, რომელსაც მეცნიერული საფუძვლები აკადემიკოსმა გიორგი ჩიტაიამ ჩაუყარა, სწორედ მის მიერ არის შექმნილი კუსტების ეთნოგრაფიული მუზეუმი ღია ცის ქვეშ. ღია ცის ქვეშ მუზეუმი ქართული ეთნოლოგია თავიდანვე ისტორიული მიმართულების მეცნიერებად ჩამოყალიბდა, მაგრამ ამ მიმართულებით გარკვეულად ხელისშემშლელი ძირითადად ის იმპერია იყო, რომლის შემადგენლობაშიც ვცხოვრობდით. რამდენადაც ეთნიკური კულტურის ცოდნა ქართული ეთნიკური ცნობიერებისა და მენტალობის შენარჩუნების აუცილებელი რამაა, ამდენად, ტრადიციების, წეს-ჩვეულებების ცოდნა ყველა ჩვენგანის მოვალეობაა. ამით მხოლოდ ქართველთა წინა თაობების შექმნილ ეთნიკურ კულტურას კი არ მივაგებთ პატივს და თეორიულ ცოდნას ვიმაღლებთ, არამედ ქართული ეროვნული ცნობიერების სიმტკიცესაც სათანადო ბალავარი ჩაეყრება.⁵

განვიხილოთ მუზეუმების ვიზიტების სტატისტიკა. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ინფორმაციით, მუზეუმებში დამთვალიერებელთა რიცხოვნობა 2018 წელს, 2017 წელთან შედარებით, 10.7%-ით გაიზარდა და 2114. 7 ათასი ადამიანი შეადგინა. ამასთან, ერთ მუზეუმზე საშუალოდ 8527 დამთვალიერებელი მოდიოდა. იმავე პერიოდში 7.1%-ით გაიზარდა მუზეუმებში ექსკურსიების, ხოლო 6.5%-ით გაიზარდა გამოფენათა რაოდენობა და 1146 ერთეული შეადგინა. საქსტატის მონაცემებით, 2018 წელს საქართველოში 248 მუზეუმი ფუნქციონირებდა, საიდანაც 98 ერთეული (39.5%) მემორიალური, 71 (28.6%) ისტორიული (მხარეთმცოდნეობის), ხოლო 2 მათგანი ლიტერატურული იყო.

⁴ იმერეთის, კანონი, 2007.

⁵ თოფჩიშვილი, რობაქიძე, საქართველოში.

აღნიშნული მუზეუმების 23.4% (58 ერთეული) თბილისშია განთავსებული, 14.9% (37 ერთეული) იმერეთის რეგიონში, 13.7% კი (34 ერთეული) კახეთში. ამგვარად, კულტურული ტურიზმის განვითარებისთვის მნიშვნელოვანია როგორც ადგილობრივი, ასევე უცხოელი ტურისტების მოზიდვა. ტურიზმის განვითარებისათვის რამდენიმე წინაპირობა უნდა იქნას უზრუნველყოფილი – მუზეუმების (მათ შორის ისტორიულ-არქიტექტურული ძეგლების) რეაბილიტაცია საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად და ინტეგრაცია ერთიან საინფორმაციო სისტემაში (რაც შესაძლებელს გახდის ინტერნეტის საშუალებით მუზეუმის და ექსპოზიციის შესახებ ინფორმაციის წინასწარ მიღებას და საექსკურსიო ტურების დაგეგმვას და დაჯავშნას), ასეთივე სისტემაში სხვა კულტურული ღონისძიებების ასახვა (კონცერტები, თეატრალური დადგმები და ა.შ.). რეგიონმა რომ იარსებოს, საჭიროა ადგილობრივმა მოსახლეობამ გამოავლინოს შემოქმედებითი ძალები და საუკუნეებს გადასცეს თავიანთი ისტორიის კვალი. საქართველო პატარა ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მხარეა, რომლის უძველესი ისტორია არც თუ ისეთი ცნობილია, ამიტომ საჭიროა მეტად ახლოს გაცნობა საქართველოს კულტურული ღირსშესანიშნაობების და შემდგომ მიწოდება მოსახლეობისათვის, რადგან მეტი შანსი მიეცეს ქვეყანას, ტურისტული თვალსაზრისით მეტად განვითარების.

ბიბლიოგრაფია:

- საქართველოში შიდა ტურიზმის სამომხმარებლო კვლევა, ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტი, თბ., 2009.
- საქართველოს გეოგრაფიული ატლასი.ქარჩხაძის გამომცემლობა. თბილისი, 2006
- ვადაჭკორია ვ. უშვერიძე გ. ჯალიაშვილი. ვ. საქართველოს კურორტები, თბილისი, 1982.
- იმერეთის სამხარეო ადმინისტრაცია, იმერეთის მხარე, პასპორტი, ქუთაისი, 2007. 13. კანონი კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ, თბ., 2007
- როლანდ თოფჩიშვილი, ალექსი რობაქიძე – საქართველოში კავკასიის ეთნოლოგიის კვლევის საფუძველჩამყრელი.

Zurab Zangurashvili,
Shota Rustaveli Theater and Film Georgia State University
Doctor of Arts, Associate Professor

ROLE OF ETHNOGRAPHIC MUSEUMS IN CULTURAL TOURISM

(Georgian examples)

Abstract

Keywords: ethnography, museums, cultural tourism

This work is about cultural tourism industry perspectives and its role in Georgia, as well about ethnological background of Georgians ethnological museums role in tourism industry. Research aims to study Georgian cultural places and their role in Countrys tourism industry.

Its about sagnificance of tourism industry in 21-st sentury. It also shows major directions of cultural tourism in Imereti and Svaneti regions of Georgia. We tried to show as well importance of sthnology ethnic history of out people. It is about Georgian traditions influence on tourism industry. A kind of summary and analysis of the issue of all these issues is presented.